

ROZHOVORY A MATERIÁLY / INTERVIEWS AND ARTICLES

Tábory nucených prací při uranových dolech v Příbrami/ Forced Labour Camps in the Uranium Mines in Pribram

Veronika Skalová

Abstrakt

Autorka sleduje problematiku táborů nucených prací v poúnorovém Československu na příkladu táborů spojených s těžbou uranu, zejména na Jáchymovsku a Příbramsku. Kromě archivních materiálů a literatury využívá paměť dobových svědků, táborových vězňů.

Abstract

The author handles the issue of forced labour camps in Czechoslovakia in the post-February times as an example associated with uranium mining, grounding especially the Jachymov and Pribram. In addition to archival materials and literature she the author uses memory from contemporary witnesses, the camp prisoners.

Klíčová slova: tábory nucených prací, političtí vězni, uranový průmysl, Příbram, Jáchymov

Key Words: forced labour camps, political prisoners, nuclear industry, Pribram, Jáchymov

Tábory nucených prací se v poúnorovém Československu využívaly v různých odvětvích československého hospodářství a průmyslu. Jednou z největších oblastí, ve které byli vězni nasazeni, byl uranový průmysl. Tábory nucené práce, zřízené při uranových dolech jsou zvláštní skupinou, je proto velice obtížné určit jejich přesný počet. V literatuře se objevuje číslo 4 -7 táborů.⁵⁴ Dle archivních záznamů, které uvádí F. Bártík ve své publikaci,⁵⁵ byly v období od 1. října 1949 do 1. července 1950, vybudovány tyto TNP: Jáchymov - Vršek, Příbram - Vojna, Jáchymov - Nikolaj, Jáchymov - Plavno a Příbram - Brod a počet chovanců byl 1230 osob.

Dle původní úmluvy mezi Ministerstvem vnitra a ředitelstvím Jáchymovských dolů dostávali chovanci stejný plat jako civilní zaměstnanci. Platily pro ně také stejné pracovní podmínky jako pro kmenové pracovníky. V roce 1950 se vedení Jáchymovských dolů pokusilo od dohody ustoupit a snížit tak své provozní náklady, prosazovali tzv. holé mzdy, které neobsahovaly příplatky za práci v dolech a práci v uranových dolech.⁵⁶ Uranové doly si tyto požadavky prosadily pouze částečně, častokrát se však stalo, že chovancům nebyla mzda vůbec vydána. V roce 1950, byly vypláceny mzdy v takovéto výši:

1. TNP Příbram - Vojna – průměrný výdělek 4 500 Kčs, nejvyšší přes 20 000 Kčs

54 Např. Borák, Mečislav a Janák, Dušan. *Tábory nucené práce v ČSR 1948-1954*. Vyd. 1. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996. 285 s. ISBN 80-902075-4-5., uvádí 5 TNP (Vršek, Nikolaj, Plavno, Vojna a Brod), KAPLAN, Karel. *Tábory nucené práce v Československu v letech 1948 - 1954*. Praha, 1992. uvádí 7 (Vršek, Nikolaj, Plavno, Vojna, Brod, Vykmanov, Třebsko).

55 BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949 - 1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2009. ISBN 978-80-86621-31-9. s. 101.

56 Tyto příplatky činily 30 a 20%.

2. TNP Jáchymov - Nikolaj – průměrný výdělek 3 247 Kčs, nejvyšší 10 200 Kčs; Plavno – průměrný výdělek 3 400 Kčs, nejvyšší 9 360 Kčs; Vršek – průměrný výdělek 12 200 Kč.⁵⁷

Chovanci však celé částky nedostávali, Jáchymovské doly je posílaly správě TNP a ta je přerozdělovala. Většina zůstávala v TNP jako poplatky za stravu, ubytování, ostrahu, atd. Další část rozdělena mezi chovance, rodinu a podíl uložen na spořicí účet.

Jako ostraha a správa TNP sloužili příslušníci SNB.⁵⁸ Jejich hlavním úkolem bylo zajištění bezpečnosti celého tábora, dohled nad kázní chovanců nejen v táboře, ale i na přiděleném pracovišti a kontrola přicházejících a odcházejících osob. K dalším povinnostem stráže patřilo také zamezení shlukování vězňů, útěkům a hlídání budov, ve kterých se nacházela táborová pokladna a sklad materiálu. Během roku 1949 proběhla reorganizace TNP a od tohoto okamžiku byla ostraha rozdělena na tři skupiny dle typu chovanců:

1. Nejnižší ostraha přidělena k táborům, ve kterých byla většina osazenstva starší než 50 let, do ženských táborů a k nemocným.
2. Střední ostraha byla přidělena fyzicky pracujícím osobám.
3. Zostřená ostraha byla určena pro tzv. třídní nepřátele, tedy politické delikventy.⁵⁹

Až do roku 1950 byli do strážních oddílů TNP určeni příslušníci SNB, kteří byli na dobu dvou měsíců odvoláni ze své dosavadní pozice a přeloženi do táborů. Tento fakt měl také za následek, že strážci považovali službu v táborech za ponižující

57 BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949 - 1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2009. ISBN 978-80-86621-31-9., s. 105.

58 Sbor národní bezpečnosti.

59 Tamtéž, s. 58.

a „nevykonávali svou práci dostatečně iniciativně“.⁶⁰ Od roku 1950 bylo proto přijímáno více příslušníků SNB, aby byl zajištěn dostatek zaměstnanců. Na základě výnosu prezidia Ministerstva vnitra byl v lednu 1949 zřízen útvar SNB Jeřáb, jehož hlavním úkolem bylo střežení veškerých uranových táborů.

Plynulý chod tábora mělo zajistit velitelství a ostatní hospodářští zaměstnanci. Součástí personálu TNP byl velitel tábora a jeho zástupce, dále referent pro osvětovou a mravně politickou výchovu a velitel ostrahy. Velitel tábora byl zodpovědný za své podřízené a chovance, využití jejich pracovních sil a spravedlivé odměňování za vykonanou práci. K jeho dalším úkolům patřila především bezpečnost a kázeň tábora. V nepřítomnosti velitele se o jeho záležitosti staral zástupce velitele, který většinou zastával i pozici referenta pro osvětovou a mravně politickou výchovu. Hlavní náplní práce referenta bylo získávání informací o jednotlivých vězních a doplňování jejich osobních složek, odpovídal také za výchovu ke kázni a distribuci novin, půjčování knih či promítání filmů.⁶¹ Za hospodářský úsek odpovídal tzv. hospodář, který se staral především o hospodářsko – účetní záležitosti. Velitel ostrahy prováděl a ručil za dozor nad chovanci nejen v táboře, ale i na pracovištích mimo tábor a za eskorty chovanců. Členové ostrahového oddílu vykonávali dozor nad chovanci v táboře i zaměstnání. Vyzbrojeni byli pouze pistolemi, pušky a samopaly se vydávaly pouze při zvláštních úkolech.⁶²

Chovanci se museli přizpůsobovat dennímu řádu tábora. V době od dubna do konce září museli vstávat v 5 hodin ráno, v zimě v 6 hodin a v neděli a o svátcích o hodinu později. Ihned po budíčku museli chovanci vstát, upravit své lůžko do předpisové podoby a učinit za dost ranní hygieně. Po snídani se prováděla ranní rozcvička, která trvala čtvrt hodiny, následoval odchod do práce. Pracovní doba trvala

60 BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949 - 1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2009. ISBN 978-80-86621-31-9., s. 58.

61 Tamtéž, s. 66.

62 KÝR, Aleš. *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955: přehled základních předpisů*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2002. 123 s. ISBN 80-86224-32-5., s. 80.

deset hodin.⁶³ Po návratu z práce byl čas určený pro úpravu pracovních nástrojů a svršků a výchovnou činnost chovanců. Večerka byla určena na osmou hodinu večerní v zimě a devátou v létě.

Zásilky a dopisy směli chovanci dostávat jednou měsíčně. Pouze v ojedinělých případech, např. při úmrtí v rodině, porodu manželky apod., směli obdržet dopisů více. Před odesláním dopisu, musel chovanec psaní předložit veliteli tábora, který určil, zda smí být odeslán. Chovanci měli také dovoleny návštěvy, které museli být pouze blízkého příbuzenského vztahu. Rodiny směli navštěvovat zadržené jednou měsíčně a opět při výjimečných situacích směl velitel tábora povolit návštěvu navíc.

Lidé mohli být z TNP propuštěni na základě těchto skutečností:

1. Vypršení přikázané doby.
2. Zdravotní důvody.
3. Vzorné chování.
4. Souhlas s dlouhodobou pracovní brigádou ve prospěch podniku.

Před opuštěním tábora musel být propouštěný přezkoušen z politického a osvětového školení. Zkouška se skládala z pěti témat, kterými byli Ústava 9. května, dějiny ČSR, dějiny dělnického hnutí, pětiletý plán ČSR a vývoj lidské společnosti.⁶⁴

63 KÝR, Aleš. *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955: přehled základních předpisů*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2002. 123 s. ISBN 80-86224-32-5., s. 80.

64 BĀRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949 - 1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2009. ISBN 978-80-86621-31-9., s. 78.

TNP Jáchymov

Nejstarším táborem na Jáchymovsku byl TNP Jáchymov – Vršek, který byl založen 3. října 1949 a fungoval rok a půl. Vznikl na místě bývalého zajateckého tábora pro německé válečné zajatce, aniž by byl, alespoň částečně, přebudován. Největším problémem ve zdejšího táboře byl nedostatek pitné a užitkové vody, nebyly vybudovány koupelny a nebylo zde dostatečné vybavení. Tyto nedostatky se řešili více než půl roku od založení tábora, dokazuje to zpráva ze dne 27. května 1950 o zjištěných stavebních nedostatcích: „*Správa TNP v první řadě musí dbáti nejzákladnějších požadavků zdravotních a lidských a tyto hájiti v zájmu nejen chovanců samých, ale i podle zákona č. 247/1948 Sb. ...*“⁶⁵ TNP Jáchymov – Vršek byl zrušen 25. dubna 1951 a vězňů byli převezeni do TNP Vojna v Příbrami.⁶⁶

Další TNP v oblasti Jáchymova byl vybudován o necelý rok později, 15. září 1950. Byl jím TNP Jáchymov – Plavno a byl založen pouze pro potřeby Jáchymovských dolů. O podmínkách, které v táboře panovaly, svědčí následující zpráva: „*V táborech, které jsou (zvláště Plavno) postaveny na vysokém vršku, kde je zvláště drsné počasí, jsou obytné budovy vystavěny normálním způsobem a nejsou uvnitř vyloženy heraklitem. Okna jsou jednoduchá s dvojítm sklem, takže větry silně profukují budovami. ... Elektrické vedení je třeba dát do předepsaných izolačních trubek. Kamna v obytných místnostech nejsou zabezpečena vůči dřevěným stěnám ochrannými plechy a při prohlídce bylo zjištěno, že dřevěné stěny byly od kamen silně rozpáleny. ... Koupelna je rozestavěna, rovněž vodovod. Cesty v táboře i do tábora jsou v dezolátním stavu. Chovanci si stěžovali, že po dobu 2 měsíců nedostali vůbec žádný plat. ... Žádají, aby jim byly dány na vědomí pracovní normy.*“⁶⁷ Mimo výše uvedené nedostatky v táboře chyběla i ošetřovna, která byla dokončena téměř měsíc po jeho založení. Funkci táborového lékaře zde zastával chovanec Karel Čečka,

65 Tamtéž, s. 112.

66 Po zrušení TNP zde byl zřízen nápravně pracovní tábor, který nesl krycí označení E. Fungoval do března 1957.

67 BĀRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949 - 1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2009. ISBN 978-80-86621-31-9., s. 117.

student lékařské fakulty Univerzity Karlovy. Než byl přikázán do TNP, vystudoval teprve dva semestry.⁶⁸

Třetím táborem byl TNP Jáchymov – Nikolaj, který byl otevřen 1. září 1950, přesto je doloženo, že zde pobývali chovanci již během srpna 1950. Tento tábor byl stejně jako výše uvedený TNP Plavno, zřízen kvůli zajištění dostatečného počtu pracovníků do uranových dolů. Tento tábor byl zrušen v únoru 1951.⁶⁹

Většina z uvedených TNP byla přebudována na Nápravně pracovní tábory,⁷⁰ které sloužili ke stejnému účelu jako jejich předchůdci. Pracovní tábory fungovaly v Jáchymově do června roku 1961 a poté byly zcela zrušeny.⁷¹

TNP Příbram

Také v Příbrami bylo potřeba zajistit dostatek pracovních sil pro uranové doly, proto zde byly vybudovány dva tábory nucené práce – Vojna a Brod.

Jak již bylo výše uvedeno, jako první byl v oblasti Příbrami vybudován TNP Vojna,⁷² oficiálně byl zřízen 22. listopadu 1949 na místě bývalého zajateckého tábora pro německé válečné zajatce. V době svého založení se v areálu tábora nacházelo osm obytných baráků, sklad, ošetřovna, kuchyň a šatna s umývárnou.⁷³ První chovanci se do tohoto tábora dostali na základě příkazu, který byl poslán do ostatních táborů: „Z chovanců každého tábora vyberte po 25ti, kteří splňují zdravotní třídu A⁷⁴ a B v poměru dvě třetiny A a jednu B.“⁷⁵ Na základě tohoto rozkazu bylo do konce

68 Tamtéž.

69 Tamtéž, s. 144.

70 NPT, v těchto táborech zadržování pouze vězni, kteří byli odsouzeni řádnými soudy.

71 Posledním NPT v Jáchymově byl tábor Rovnost, zrušen 1. 6. 1961.

72 Pojmenován podle nedalekého vrchu Vojna (666 m. n. m.).

73 BORÁK, Mečislav a JANÁK, Dušan. *Tábory nucené práce v ČSR 1948-1954*. Vyd. 1. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996. 285 s. ISBN 80-902075-4-5. s. 162.

74 Osoby schopné pracovat na těžších pracovištích.

75 Tamtéž, s. 146.

listopadu do TNP Vojna přesunuto 429 chovanců.⁷⁶ Nejvíce potrestaných se v táboře Vojna nacházelo v roce 1956, a to 1 517. Součástí tábora Vojna byl i tzv. trestní tábor, ve kterém bylo umístěno asi 100 osob.⁷⁷

Od roku 1951 začaly být rušeny tábory na Jáchymovsku a chovanci byli přemístěni do Příbrami. Nedlouho poté však docházelo k uzavírání TNP i na Příbramsku. V červenci 1951 byl zrušen i TNP Příbram – Vojna a přeměněn na NPT.⁷⁸ Veškeré nápravně pracovní tábory na území Československé republiky spravovala Stanice SVS Ostrov,⁷⁹ ale nadále zůstal každý NPT samostatnou správní jednotkou.⁸⁰ Kromě NPT Vojna vznikl u Příbrami během roku 1953 i NPT Bytíz,⁸¹ který slouží jako věznice dodnes.

Tábor Vojna byl oficiálně zrušen v roce 1961, kvůli úbytku vězňů po velké amnestii, která byla udělována v předchozím roce. Zbytek chovanců byl převezen do Nápravně pracovního tábora Bytíz. Bývalý tábor Vojna byl v období 1961 – 2000 využíván armádou. Jelikož je areál tábora Vojna poslední, ve kterém se částečně zachovaly vězeňské objekty, rozhodla Vláda České republiky o vybudování památníku obětem komunismu, který má být trvalou připomínkou zločinů komunismu. Součástí Památníku jsou i tematické expozice, které byly vybudovány za pomoci Muzea III. odboje a Konfederace politických vězňů ČR. Od roku 2001 je areál Památníku Vojna kulturní památkou a od roku 2005 je muzeum zpřístupněno veřejnosti jako pobočka Hornického muzea v Příbrami.

Současně s táborem nucených prací Vojna byl založen i TNP Příbram – Brod. Tento TNP byl tzv. pobočný tábor, jelikož spadal pod velitelství, které bylo umístěno

76 Muzeum III. odboje Příbram.

77 BĀRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949 - 1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2009. ISBN 978-80-86621-31-9. s. 163.

78 Nápravně pracovní tábor, v dobovém označení NPT – U.

79 BĀRTÍK, František. *Tábor Vojna: ve světle vzpomínek bývalých vězňů*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-938-6. s. 41-42.

80 Samostatné velitelství, ostraha.

81 NPT – Z.

v táboře Vojna. Na základě žádostí chovanců a zaměstnanců tábora Brod došlo k jeho osamostatnění, a to na základě č. j. 262 TNP/006-50 z července 1950, ale již o rok později byl zcela zrušen.⁸²

Životní příběhy

Jiří Světlík

Pan Světlík se narodil v roce 1924 v Plzni, zde také prožil celé své dětství. Ve dvaceti letech byl totálně nasazen v německém městě Donauwörth ve zdejší továrně. Zde byl pan Světlík obviněn z ježdění na černo do Protektorátu, toto obvinění se na základě udání rozšířilo o další přečiny, kterými bylo nejen napomáhání nepříteli, rozklad branné síly německého národa, ale i příprava k velezradě. Na základě těchto obvinění byl přemístěn do donauwörtské věznice, kde byl zařazen na sekání dříví na vězeňském dvoře. Dříví bylo sekáno na zakázku pro obyvatele města. Pan světlík mi o této věznici vyprávěl tento příběh: *„Když jsem byl v Donauwörthu, to byla stará okresní věznice a na dvoře jsme jako trestanci sekali na zakázku dříví. Tam si rodiny vozili dříví, složilo se na dvůr a označilo cedulkou se jménem, když na něj přišla řada, rozstípalo se a opět pro něj přijeli s povozem, aby se odvezlo rodině, které patřilo. A protože by se na dvoře povoz s koňma neotočil, koně se nechávali venku a ten vůz jsme dovnitř i ven tlačili ručně. Byl tam se mnou kluk, který se jmenoval Eda Deutche, byl to francouz. Jednou takhle tlačíme povoz ven, bachař zařval zpátky a všichni jsme se vraceli dovnitř. Velitel zařval poledne, najednou u brány se ozval zvonek, který pořád zvonil, velitel začal nadávat, kdo že to zase otravuje, šel otevřít a za bránou stojí Eda a povídá, pane, pusťte mě dovnitř, bude oběd a já bych o něj nerad přišel.“*⁸³

Soud byl pro pana Světlíka určen na 21. prosince 1944 v budově Zemského soudu v Mníchově. K soudu jel vlakem spolu s dalším trestancem, který byl shodou

82 BÁRTÍK, František. *Tábor Vojna: ve světle vzpomínek bývalých vězňů*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-938-6.

83 Na základě osobního rozhovoru autorky s Jiřím Světlíkem ze dne 18.4.2012, archiv autorky.

okolností také Čech, v doprovodu Schutzpolizeiwachmanna. Mnichov byl v té době častým cílem náletů, jeden z nich možná zachránil panu Světlíkovi život, jelikož při něm vyhořela soudní budova do základů a soudní řízení bylo posunuto o 3 a půl měsíce.⁸⁴ Mezitím byl umístěn do trestnice Stadelheim a byl přiřazen na práci jako kartonáž. Obnovené přelíčení se mělo konat 4. dubna ve sklepě vyhořelého justičního paláce. Ve svých pamětech pan Světlík uvádí: „*Ve sklepě šel soudní provoz, jako by se nic nedělo. Chodili tam soudci v talárech, úředníci nosili spisy, mezi nimi svědkové i obvinění a jejich obhájci. Na chodbách petrolejky, špatné osvětlení, ale mašinerie nacistické spravedlnosti se točila dál.*“⁸⁵ Na přelíčení se nedostavil obájec pana Světlíka ani tři svědkové, kteří proti němu měli svědčit. Hlavní přelíčení bylo odloženo na neurčito. Za 26 dní poté byla věznice, kde byl umístěn, osvobozena. Zpět domů se dostal až na konci května.

Podruhé byl pan Světlík uvězněn od 29. března 1952 do 10. května 1962. Obvinění zněla: „*založení vyzvědačské organizace, jejímž účelem bylo získávání tajných zpráv o počtu, poloze a provozu zařízení, obsazení a výrobní kapacitě určitého, pro obranu státu důležitého národního podniku a jeho jednotlivých objektů.*“ Dále pak: „*tisknutí a rozšiřování protistátních letáků, v kterých vyzývali občany našeho státu, aby pracovali proti lidovědemokratickému zřízení.*“⁸⁶ Veřejný proces probíhal v divadelním sále⁸⁷ v Lokti, dokonce se na něj prodávali i vstupenky. Pan Světlík byl odsouzen na 20 let, z toho v různých vězeních strávil polovinu. Nejvíce let strávil v TNP Jáchymov, přesněji v táborech Nikolaj a Rovnost. Zde nejprve pracoval na odvalech, poté se ho však ujal Franta Karlovec z Třemošné. Pracovali spolu jako bezpečnostní dřevíči. O této práci pan Světlík vypráví: „*Bezpečnostní dřevíč je to, když jsou závaly a kde to nejvíc smrdí krchovem, tam jde bezpečnostní dřevíč, aby to podepřel. My jsme jednou přišli na místo, kde praskaly stojky, to bylo hrozný. Tak jsme změřili, šli jsme na skládku dřeva, naměřili to. Franta na to byl specialista, říkal správný hoch má vždycky štěstí. Jednou nás taky poslali na místo, kde byl obrovský*

84 SVĚTLÍK. Jiří. *Paměti starého kriminálního.* Plzeň 2006. s. 11.

85 Tamtéž, s. 16.

86 Tamtéž, s. 35.

87 Pronájem sálu museli zaplatit obvinění.

balvan, který byl prasklý a mohl zavalit trať, hodte pod to nějaký stojky. Říkám, hele to budeme muset odlomit, tak jsme do toho bušili a ani se nehnul. Tak Franta říká, hele nasvačíme se a potom pod to hodíme ty stojky a budeme mít stojku. Šli jsme si změřit ty stojky, vracíme se zpátky a ten balvan byl dole a koukal zpod něj jenom popruh od Frantova chlebníku, který si tam zapomněl.“ V roce 1956 byl pan Světlík přezrazen na lágrovost, jelikož zde nebylo volné místo bezpečnostního dřeviče, pracoval jako geofyzikální důlní operátor. Sám říká, že k tomu měl kvalifikaci: „Já jsem byl zavřenej za špionáž z uranových dolů. Mě to zajímalo, protože je to zajímavěj obor, fyzikální. To záření je samo o sobě opravdu pěkná věc.“

Po velké amnestii o které pan Světlík říká : „V roce 1960 byla velká amnestie, na kterou šla většina politických vězňů domů, já jsem sice byl také politický vězeň, ale protože jsem byl agentem nejmenované výzvědné služby, tyhle agenti nesměli jít mezi civilní obyvatelstvo, protože byli nebezpeční a zlí.“ Byl přesunut do věznic v Kartouzích. První velká amnestie pana Světlíka minula, ale při druhé v roce 1962, se na něj usmálo štěstí a také šel domů. Jak sám píše ve svých pamětech, tentokrát návrat nebyl tak lehký jako po válce. Nejtěžší pro něj bylo najít si práci, jelikož nikdo nechtěl zaměstnat bývalého politického vězně. Nakonec sehnal práci pomocného dělníka ve skladu železa v Kovodružstvu, kde pracoval celých 22 let až do odchodu do důchodu.⁸⁸

František Zahrádka

Narodil v roce 1930 Kristýně a Františku Zahrádkovým v Děčíně. Maminka pracovala jako pomocná dělnice, například v cihelnách. Otec byl bývalým legionářem, který bojoval v Itálii a na Slovensku. Právě na Slovensku, v bojích s maďarskými komunisty, utrpěl těžké poranění ručním granátem a po celý zbytek života zůstal částečně invalidní. Po návratu domů, začal pracovat u drah, rodina se proto musela často stěhovat, podle toho, jak byl otec překládán na nová pracovní místa.

⁸⁸ Životopis pana Světlíka byl zpracován na základě jeho paměti - SVĚTLÍK, Jiří. *Paměti starého kriminálního*. Plzeň 2006. a osobního rozhovoru autorky ze dne 18. 4. 2012.

Školu, začal pan Zahrádka navštěvovat v Meziměstí u Broumova (1936), společně s německými dětmi. Jak sám říká, do roku 1937 nebyly žádné problémy, postupně však Němci zakázali svým dětem hrát si s Čechy.⁸⁹ O Němcích říká: „*Ne všichni Němci byli špatní, já jsem dozvěděl o úmrtí prezidenta Masaryka, toho 14. září 1937, tak že mě otec vedl do školy a po cestě k nám z hospody v Meziměstí u Broumova, vyběhl německý majitel se slzama v očích a sděloval tátovi, že prezident Masaryk umřel, že to hlásili v rádiu. A ten Němec říkal, to nebude nic dobrýho!*“⁹⁰ V říjnu 1938 musela celá rodina odejít z domova. Během mobilizace byl bratr pana Zahrádky, Luděk, sražen automobilem, na jeho maminku dopadly všechny problémy a těžkosti, které rodinu potkali, až se psychicky zhroutila. Otec byl služebně na Svitavsku. Během této doby žil osmi letý František s cizí rodinou v železničním vagónu, jako postel mu sloužila stará plechová vana a na jídlo chodil ke zdejšímu řezníkovi. V březnu 1939 si jej vyzvedla teta (sestra maminky) a s ní a její rodinou žil až do atentátu na zastupujícího říšského protektora R. Heydricha ve Veselí nad Lužnicí. V roce 1942 se opět sešla celá rodina a společně žili v Českých Budějovicích až do zatčení rodičů v roce 1944.⁹¹

Po skončení 2. světové války se pan Zahrádka stal členem Junáka v Českých Budějovicích a po únorovém převratu dokončoval studia na radiomechanika a začal se aktivně zapojovat do skautského odporu proti novému režimu (tisk letáků, vydávání časopisu *Za pravdu*). Sám říká: „*Do maléru jsem se dostal tím, že jsem fanaticky podporoval příslušníky 312. perutě, kteří dokonce ještě v roce 1948 cvičili piloty pro Haganu.*“⁹² Od ledna 1949 začal převádět skupiny lidí do Německa, právě při jednom z převodů se setkal s americkými vojáky a slíbil jim, že jim zprostředkuje kontakty s důstojníky československé armády. Jedním z jeho kontaktů byl i štábní rotmistr Silvestr Müller, kterého i s vojenskými materiály převedl přes hranice.

89 František Zahádka. In: Ústav pro studium totalitních režimů [online]. Dostupné z [www: <http://www.ustrcr.cz/cs/pametnici-protikomunistickeho-odboje-a-odporu-frantisek-zahradka>](http://www.ustrcr.cz/cs/pametnici-protikomunistickeho-odboje-a-odporu-frantisek-zahradka) video O soužití s Němci, 00:46s [cit. 2012-04-12].

90 Tamtéž.

91 Otec se vrátil již v prosinci, ale matka až na konci války.

92 Na základě osobního rozhovoru autorky s F. Zahrádkou ze dne 14.4. 2012, archiv autorky.

Pan Zahrádka byl zatčen 3. září 1949. Sám o svém zatčení vypráví takto: *Já jsem byl ještě dopoledne v zaměstnání. Přišel jsem domů, hned jsem se začal mýt, koukal jsem na hodiny, jak to vypadá s časem. Najednou u umyvadla mě povalili dva chlapi mazáci, jak jsem potom zjistil, z OBZ soudruha Reicina na zem. Našli u mě ČZ 635 s devíti náboji, osm v zásobníku a devátý v hlavni. Ta pistolka nemá pojistku, ta se mačká rovnou tahem. Říkají: ‚Hele, ten hajzl na nás měl v laufu patronu.‘ Tak ty mi tam dali hned výprask.“⁹³Hlavní soudní přelíčení se konalo v Praze u Státního soudu v prosinci 1949. Mezi obviněnými byl také Silvestr Müller nebo poručík letectva Václav Bárta, který poskytoval tajné vojenské materiály. Pan Zahrádka byl za zločin velezrady a vyzvědačství odsouzen na 20 let těžkého žaláře, ztrátě čestných občanských práv na 10 let a peněžitému trestu 20 000 Kč. Týden po skončení procesu byl převezen do Borské věznice v Plzni a po dvou letech byl přesunut do TNP Jáchymov – Nikolaj, zde pracoval jako pomocník lamače na šachtě Eduard. V červenci 1952 byl přesunut do tábora Vykmanov II. a byl zařazen k práci na třídíče rudy. O čtyři roky později byl přesunut do TNP Příbram – Vojna (6. 1. 1956 – 3. 3. 1957) a poté na sousední tábor Bytíz. Také v Příbramských uranových dolech pracoval jako lamač, ale díky vězeňskému lékaři MUDr. Každanovi byl přesunut na práce na povrchu a postupně začal pracovat jako elektrikář.*

V roce 1960 bylo uděleno velké množství amnestií, pan Zahrádka se však netýkali. V březnu 1961 se díky své profesi dostal na Technické oddělení MV v Praze, pracoval zde na zlepšovacích návrzích. Propuštěn byl po 13 letech 3. září 1962. Jelikož během jeho vazby zemřeli oba jeho rodiče, neměl se kam vrátit a tak nastoupil k Uranovým dolům Příbram. Zde pracoval až do svého důchodu, kterého se dočkal v roce 1981. Od roku 1966 byl ženat s paní Marií Voldřichovou.

Pan Zahrádka se v roce 1968 zapojil do zakládání organizace bývalých politických vězňů s názvem K 231. Dále se podílel na založení pobočky KPV⁹⁴

93 František Zahádka. In: Ústav pro studium totalitních režimů [online]. Dostupné z: <<http://www.ustrcr.cz/cs/pametnici-protikomunistickeho-odboje-a-odporu-frantisek-zahradka>> video O prozrazení budějovické skupiny a zatčení. [cit. 2012-04-12].

94 Konfederace politických vězňů.

v Příbrami (1990), spolu s Dr. Jiřím Majerem vybuďoval expozici Muzea III. odboje a Památník obětem komunismu Vojna u Příbrami.

Za svůj celoživotní „boj s lumpy“ získal řadu vyznamenání a cen. Například v roce 2007 mu prezident V. Klaus předal Řád T. G. Masaryka, v roce 2011 získal Cenu Jaromíra Šavrdy,⁹⁵ je také držitelem Vyznamenání Zlaté lípy, které uděluje ministr obrany. Pan Zahrádka je v současné době vedoucím Muzea III. odboje v Příbrami, působí také jako poradce k tematice politických vězňů 50. let a v rámci projektu Jeden svět na školách – Příběhy bezpráví navštěvuje základní a střední školy.⁹⁶

Závěr

Od roku 1947 souběžně s dolování stříbra probíhá v Příbrami i těžba uranové rudy, která se po 2. světové válce stala nejžádanější surovinou. Na uranovém průmyslu je dobře vidět závislost Československé vlády na Světském svazu, což dokazuje Dohoda o těžbě radioaktivních látek z listopadu roku 1945, ale také přenechání Jáchymovských uranových dolů pod sovětskou správou. Uran byl v Příbrami objeven v již uvedeném roce, stalo se tak na základě geologického průzkumu, který vyšel z iniciativy ředitelství Jáchymovských dolů. Již v roce 1947 byly nedaleko Příbrami zaraženy první jámy a o rok později se zde dolovalo naplno. Negativní stránkou těžby uranu v Československé republice je především využívání trestanců a politických vězňů na práci v dolech. Bylo to umožněno schválením zákona č. 247/1948 Sb., který pojednává o budování táborů nucených prací. V oblasti Příbrami byly vybudovány dva TNP – Vojna a Brod. Tábor Brod byl zrušen již v roce 1951, ale tábor Vojna fungoval do roku 1961. V tomto roce byl zrušen a jeho funkci převzal nápravně pracovní tábor Bytíz. Na Příbramsku se uran těžil až do roku 1991.

95 Cena je každoročně předávána u příležitosti Dne lidských práv (10.12.). Mohou ji získat osoby, které aktivně vydávají svá svědectví o časech komunistického Československa. Dosud cenu obdrželi Antonín Huvar, Eva Vláhová a Václav Havel.

96 Moderní dějiny: Cena Jaromíra Šavrdy [online]. Dostupné z: <<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-cena-jaromira-savrdy-za-svedectvi-o-totalite-byla-udelena-frantisku-zahradkovi-2355/>> [cit. 2012-04-12].

Summary

This work article clarifies the history of uranium mines in Příbram. Uranium deposits were discovered near the town of miners in 1947 and comes become one of the most famous stages in Příbram. The negative side of the uranium mines were forced labour camps, which provide labour in uranium mines. In Příbram, There were built two of these camps built in Příbram. The first was a camp called Vojna, which operated until 1961 and then correctional labour camp Bytíz took over his position corrective labor camp Bytíz. Uranium mining in Příbram was completed ended in 1991.

Literatura / References

KOTKOVÁ, Soňa. *Podbrdsko: Kraj stříbra a slávy*. Příbram: Okresní knihovna Příbram, 1977.

TADRA, Ferdinand. *Summa Gerhardi*. Vídeň, 1882.

DIVIŠ, Julius. *Státní doly na stříbro a olovo v Příbrami*. Praha: Prometheus, 1926.

Příbramské doly na stříbro a olovo: Pamětní spis. 2. vyd. Příbram: Tiskem a nákladem Josefa Kadečky, 1878.

CAJTHAML - LIBERTÉ, F. *Požár v dolech příbramských: dne 31. 5. 1892*. 2. vyd. Příbram: Naše obrana, 1932.

JEŽEK, Vladimír. *Smutné vzpomínání*. 1. vyd. Příbram: Rudné doly, S. P., 1992.

JAROŠOVÁ, Kateřina. *Kartografická prezentace důlní činnosti na Příbramsku*.

Bakalářská práce. ČVUT Praha, 2011. Vedoucí práce Ing. Petr Soukup,

Ph.D.

Dostupné z www: <http://gama.fsv.cvut.cz/~cepek/proj/bp/2011/katerina>

jarosova-bp-2011.pdf.

Československá ložiska uranu. 1. vyd. Praha: Československý uranový průmysl, 1984.

LEPKA, František. *Český uran: Neznámé hospodářské a politické souvislosti 1945-2002*. 1. vyd. Liberec: Knihy 555, 2003. ISBN 80-86660-05-2.

Rudné a uranové hornictví České republiky. 1. vyd. Ostrava: Anagram, s. r. o., 2003. ISBN 80-86331-67-9.

KUBA, Josef et al. *Šachta č. 19: Příbramského uranového ložiska*. Příbram: Knihovna Jana Drdy, 2009. ISBN 978-80-86937-36-6.

Čtvrtstoletí uranových dolů v Příbrami. Příbram: OZ Uranové doly Příbram, 1974.

POČTA, Karel. *Uran a lidé v Příbrami: 30 let uranových dolů*. Příbram: UD Příbram, 1979.

KOLEK, Miroslav Kolek et al. *40 let Československého uranového průmyslu*. Praha: Panorama Praha, 1985.

BÁRTÍK, František. *Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949 - 1951*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2009. ISBN 978-80-86621-31-9.

KAPLAN, Karel a Pavel KOSATÍK. *Gottwaldovi muži*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-616-9.

KAHOUN, Karel. *Lámání lilií*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006. ISBN 80-86621-24-3.

BÁRTÍK, František. *Zemřelé nesvobodné pracovní síly v oblastech produkce uranové rudy 1946-1986*. Příbram: Hornické muzeum Příbram, 2011. ISBN 978-80-86869-14-8.

KÝR, Aleš. *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955: přehled základních předpisů*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2002. 123 s. ISBN 80-86224-32-5

BÁRTÍK, František. *Tábor Vojna: ve světle vzpomínek bývalých vězňů*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-938-6.

MAJER, Jiří. *Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-222-8.

Internetové zdroje

E-MUSEUM. *E-museum: Hornictví* [online]. Dostupné z www:

<<http://www.museum.mineral.cz/>> [cit. 2012-04-06].

MACHA, Viktor. *Důl Anna* [online]. Dostupné z www:

<<http://www.viktormacha.com/cz/foto/dul-anna/192>> [cit. 2012-04-06]

BUREŠ, Jiří. *Antoine Henri Becquerel: Přirozená radioaktivita* [online]. Dostupné z www: <<http://www.converter.cz/fyzici/becquerel.htm>> [cit. 2012-04-06].

HORNICKÉ MUZEUM PŘÍBRAM. *Historie* [online]. Dostupné z www:

<<http://www.muzeum-pribram.cz/cz/muzeum/historie/>> [cit. 2012-04-06].

Moderní dějiny: Zákon o táborech nucených prací [online] Dostupné z www: <<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-zakon-247-48-sb-o-taborech-nucene-prace-25-10-1948-614/>> [cit. 2012-04-09].

ZDAŘ BŮH!. *Historie bývalých Uranových dolů Příbram* [online]. Dostupné z www: <<http://www.zdarbuh.cz/reviry/ud-pribram/historie-byvalych-uranovych-dolu-pribram-ii-cast/>> [cit. 2012-04-10].

Moderní dějiny: Cena Jaromíra Šavrdy [online]. Dostupné z [www: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-cena-jaromira-savrdy-za-svedectvi-o-totalite-byla-udelena-frantisku-zahradkovi-2355/>](http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-cena-jaromira-savrdy-za-svedectvi-o-totalite-byla-udelena-frantisku-zahradkovi-2355/) [cit. 2012-04-12].

O autorce

Bc. Veronika Skalová (*1990), absolventka oboru Historická studia na Fakultě pedagogické Západočeské univerzity v Plzni.

E-mail: skalova3@students.zcu.cz